

A harcsák neveinek történeti-etimológiai vizsgálata

A harcsaalakúak (Siluriformes) rendjébe tartozó harcsafélék családból Európában csak egy faj őshonos. A harcsafélékre a pikkelyek nélküli test, a száj körül lévő 2-3 pár bajusz szál, és a hosszú farokalatti úszó jellemző.

A *harcsa* igen régről adatolható halnevünk, 1395 k.: *harga* (BesztSzj. 289), 1405 k.: *harcha* (SchlSzj. 786), 1435 k.: *horcha* (SoprSzj. 128), 1518: *harcha*, 1527: *harchya* (OkISz. 349), 1533: *harcza* (Murm. 1143), 1553: *harcha* 'Glanis' [Aq.an. 250], 1558: Vngarice *hartfcha* 'Siluro' [Hist.An. 871], „Silurus Vngerice dicitur *harcha*” [uo. 873], 1584: *harchanak*, 1586: *harchia* (SzT. 4: 1078), 1590: *harcza* (SzikszF. 83), 1613: *harcha* [Aldrovandi 567], 1633: *harcsat*, *harcsat* (SzT. 4: 1078), 1640: *hartsa* (uo. 1: 1215), 1673: *harcsa* (Com:Jan.33), 1702: *hartsa* (Miskolczi 350), 1717: *harcsa* (SzT. 8: 192), 1735: *harcsák* (uo. 4: 1078), 1754: *hardfcha* [Richter 731], 1795: *hartsa* [Allg.Pol.-Lex. 4: 1297], 1774: *harcsa* (SzT. 4: 1078), 1791: *hartsa* (Dugonics 1:201), 1798: *hardfcha* [Donndorf 585], 1801: *hartsa* (Term. Hist. 259), 1818: ua. (Zsöldos 34), 1830: ua. (Reisinger 29), 1868: *harcsa* (Kriesch 79), 1882: ua. (Chyzer 6), 1884: ua. 'Silurus glanis' (Nyr. 13: 554). A népnyelvben ÚMTsz. 2: 819 és SzlavSz. 2: 342: *harcsa* | OrmSz: *halcsa* 'ua.'

Conrad Gessner 1558-ban megjelent állattani munkájában olvasható (Hist.An. 4: 873: „Hungari *Harcham* appellat”), hogy J. Monardus (II. Ulászló és II. Lajos királyok udvari orvosa 1513–19) szerint a „Duna mentén lakó pannóniaiak a Silurust köznyelven *Acchiának* nevezik, aki úgy látszik, az *aspriatiót* és az *r* betűt kihagyta” (MNy. 14: 60). Az ismeretlen eredetű magyar *harcsa* halnév szlávból (szlovákból) való magyarázata (Beke: Hal. 33: 50), mint arra már Kniezsa (SzlJsz. 839) rámutat, téves. Munkácsi (Ethn. 4: 181) finnugor egyeztetése is elfogadhatatlan. Az sem valószínű, hogy a magyarországi vizek legnagyobb hala a *halcsa* deminutívumból volna magyarázható. Érdekes, hogy a szláv nyelvekben használatos *szom* mellé (l. alább) a velünk szomszédos nyelvek átvették a magyar *harcsa* 'ua.' elnevezést. A ruszinban, románban, szlovákban, szlovénben és ukránban magyar jövevényszóként használatos; vö. ruszin *zapу* (W.), ro. *hărcă*, népnyelvi *hăcă* (UngElRum. 404), *harc*, *hărcă* (Gyurkó 170), szlk. *hrča* (Ferianc 67; 1887: tót *hrca* [HalK. 794]), szln. *harcsa* (TESz. 2: 58), ukr. *garč*, *gărča* (Lizanec 587), kárpukr. *garč* 'ua.' (Владыков 33). A szlovák átvétel korai, már a 18. századból adatolható: *hrča*, *harča*, *hartsa*, *hrča ryba* 'ua.' (StSl. 3: 87).

A *harcsa* ném. *Wels* és *Waller* (FB.) nevének végső forrása ugyanaz, mint a bálna *Wal* (*Walfisch*) nevének, a germ. *hwalis* (ÖF. 59,10: 238) szóból magyarázható. Az óporosz *kalis* 'harcsa' (FB.) névből próbálták megfejteni a mai halnevet, amely egy tengeri hal lat. *squalus* nevéből ered. A 4. század római költője, Decimus Magnus Ausonius a *silurus* halat, mint 'a Mosel folyóbeli jámbor bálnánkat' („nostrae mitis *balaena* Mosellae”) írta le. A harcsát, a germánok legnagyobb édesvízi halát, a bálnával hasonlították össze. A dánban és a hollandban még ma is van a harcsának *meerval* (FB.; 1795: *meirval* [Allg.Pol.-Lex. 4: 1297]), azaz 'tengeri bálna' neve. Conrad Gessner 1670-ben szintén a bálnához kapcsolja a harcsát, azt írja a *Welfz*, *Wilfz* 'Silurus' (Gesnerus red. 4: 190) fajról, hogy „Diefz scheufzliche Thier kőnte

wegen feiner Gestalt *teufcher Wallfifch* genennet werden [...] ift an der ganzen Gestalt einer Trüfchen nicht ungleich” (uo. 191), vagyis ezt a förtelmes állatot alakja miatt német bálnának is lehetne nevezni, egész alakja egy menyhalra hasonlít. Hozzáteszi még, hogy egy „scheufzlicher groffer fchädlicher Fifch”, azaz ’förtelmes nagy káros hal’. Ahogy Gessner fogalmazott: „Er hat ein scheufzlich weit maul” (uo. 190), azaz ’förtelmesen széles a szája’. Ezt az erős, nagytestű halat károsnak tartották, mert rengeteg halat pusztít, és úgy hitték, az emberre is veszélyes, ezért kapta *Schendfifch* (uo.) társnevét.

A ném. *Schaden*, *Schaiden*, *Schait*, *Scharn*, *Scheid*, *Scheidel* (FB.; 1553: *Schadem* ’Glanis’ [Aq.an. 250], 1558: *Schaid*, *Scheid* ’Silurus’ [Hist.An. 873], 1575: *Scheydfifch* [Fischb. 183], 1603: *ScheideFifch* [Schwenckfeld 444], 1613: *Schaden* [Aldrovandi 567], 1624: *Schaidwaller* [Icht.Nom. 69], 1666: *Scheid* [Baldner 143], 1682: *Scheiden* ’Silurus und Glanis’ [Hohberg 2: 512], 1790: *Schandfifch* [HbDT. 154], 1795: *Schaden* [Allg.Pol.-Lex. 4: 1297], 1798: *Schaiden*, *Scheid* [Donndorff 585], Ausztriában *Schaden* [uo. 587], 1840: an der Donau *Scheid* [Reichenbach 75], 1858: *Schaiden* ’Silurus glanis’ [Heckel–Kner 308]) halmév az ófn. *sceida* (W.) név folytatója. A szógyök jelentése ’elválaszt’. A Grimm testvérek azzal magyarázzák, hogy e hal alakja a lovaskard hüvelyéhez hasonló. Az angol nyelvterületen használatos a harcsa ang. *sheatfish* (FB.; 1776: *seatfifh* [Müller 4: 290], 1795: *fheat-fifch* [Allg.Pol.-Lex. 4: 1298], 1798: *scheat fifh* [Donndorff 585]) neve, az ang. *sheath* jelentése szintén ’tok, hüvely’.

Régről adatható a harcsa északnémet. *Wels*, *Wils*, *Wilß*, *Wölz* (FB.; 1558: *Welfs* ’Siluro’ [Hist.An. 875], 1575: ua. [Fischb. 183B], 1603: ua. [Schwenckfeld 444], 1624: ua. [Icht.Nom. 69], 1639: *Wels* [Microelius 6: 384], 1670: *Welfz* *Wilß* ’Silurus’ [Gesnerus red. 4: 190], 1682: *Welfß* ’Silurus und Glanis’ [Hohberg 2: 512], 1731: *Wels* [Cur.-Lex. 2201], 1765: *Welfz* [Icht.Bor. 33], 1795: *Wels*, *Wils* [Allg.Pol.-Lex. 4: 1297], 1798: *Wells* [Donndorff 585], 1837: *Wels* [Bujack 341], 1863: *Wels* in Norddeutschland [Siebold 79], 1869: *Welfe* [Brehm 5: 478], *Wels* ’Silurus glanis’ [uo. 6: 632]) elnevezése. Átkerült a német terminus más nyelvbe is, szintén ’harcsa’ jelentéssel; vö. észtt *wells* (1795: ua. [Allg.Pol.-Lex. 4: 1298], 1798: ua. [Donndorf 586]), ang. *wels catfish* ’ua.’ (FB.).

A – délnémet területen – szintén régről adatható a bajor, sváb és az osztrák nyelvjárásokban használatos *Waller*, *Wallerfifch*, *Welro*, *Wälin* (FB.) terminus első előfordulása egy Tegernsee melletti német szerzetes 1030 körüli írásában adatható: *vualra* (ÖF. 59/10: 238), majd 1553: *vualer* ’Glanis’ (Aq.an. 250), 1557: *Wälin* (Fifbüch 42), 1558: *Waller*, *Weller*, *Wale*, *Walle*, *Waellern*, *Welline* ’Siluro’ [Hist. An. 874], 1575: *Waller*, *Walline* (Fischb. 183b), 1603: *Weller* (Schwenckfeld 444), 1604: *waller* (Ges.Med. 874), 1613: *Vualler*, *Vueller* (Aldrovandi 567), 1670: *Waller*, *Wäller* ’Silurus’ (Gesnerus red. 4: 190), 1776: *Wallerfifch* (Müller 4: 287), 1793: *Waller* [Schränk 319], 1795: *Walın*, *Wallerfifch* (Allg.Pol.-Lex. 4: 1297), 1840: in Schwaben und Bayern *Waller* (Reichenbach 75), 1863: *Waller* (Siebold 79), 1864: in Bayern *Waller*, *Wäller* ’Silurus glanis’ (Jäckel 15).

A harcsa finn *säkiä* (FB.; 1884: *säkki* [Szinyei 415]; nyelvjárási *säkä*, *säe* [UEW. 469]), észtt *säga*, *harilik säga* (FB.; *sägä*, *sögi* [UEW. 469]), mordvin *cuzan* (W.; *šije*, *šijä* [UEW. 469]), cseremisiz *шугол* (W.; *ši-kol*, *šij-kol* [UEW. 469] (kol ’hal’) neve

etimológiailag a harcsához nagyon hasonló alakú menyhal osztják *sēγ, sēχ*, vogul *siγ, sēγ* (NyK. 49: 54) nevével függ össze, és ide tartozik a csuvas *сүӱӧн* 'Silurus glanis' (W.) halmnév is. A harcsa további finnugor neve a vogul *vāṅkær* (NyK. 49: 40) és a finn *monni* (FB.).

A török nyelvekben az etimológiailag szintén összetartozó tatár *жәәен* (W.; 1795: *jain* [Allg.Pol.-Lex. 4: 1298]), kazah *жаӱын* (W.) és kirgiz *жасян* (FB.) neve használatos. A skandináv országokban norv. *malle* (FB.), sv. *mal* (uo.; 1776: ua. [Müller 4: 290], 1795: ua. [Allg.Pol.-Lex. 4: 1298], 1840: ua. [Reichenbach 75]), dán *mälle* (FB.; 1795: *mall, malle* [Allg.Pol.-Lex. 4: 1298]) néven ismerik.

A latin szaknyelvi *Silurus* generikus nevet Linné tette érvényesen közzé 1758-ban (Syst.Nat. 1: 501). A nemi név a harcsa latin nevéből való, amelynek a gör. *szilurosz* 'ua.' a forrása. A latin név folytatója az újlatin nyelvekben a harcsa fr. *silure* (FB.; 1776: ua. [Müller 4: 290], 1795: ua. [Allg.Pol.-Lex. 4: 1298], 1798: ua. [Donndorf 586]), alb. *siluri*, ol., port. és sp. *siluro* (FB.), katalán *silur* (W.) neve. További idegen nyelvi neve a gör. *γουλιανός, γαγίνι* (FB.). Régi neve Svájcban a *Salut* (1575: ua. [Fischb. 183], 1603: ua. [Schwenckfeld 444], 1670: ua. 'Silurus' [Gesnerus red. 4: 190], 1840: francia Svájcban *saluth* [Reichenbach 75]). Több nyelvben – nyilván a bajusz szálai miatt – 'macskahal' a neve; vö. ang. *catfish* (1865: ua. [Norris 177], 1867: *cat-fish* [Bouvier 64], 1893: *catfish* [Georg.Bay 106]), fr. *poisson-chat*, ol. *pesce gatto* (W.), port. *peixe-gato* (FB.). Az Erdélyben, Udvarhely megyében följegyzett népnyelvi *szakáli* (Szilády 14) név alapja szintén a harcsa hosszú bajusza.

EURÓPAI HARCSA J. *Silurus glanis* (W.). Mai vizeink legnagyobb testű ragadozó, pikkelyek nélküli, bajuszos hala. Fehér, szálkátlan, fehérjedús húsa igen ízletes.

Honosságára utaló földrajzi neves *európai harcsa* (1872: *európai harcsának* [Term. Tud.Közl. 39: 431]) nevének szó szerinti megfelelője a faj ang. *European catfish*, or. *com eșponeucui*, port. *siluro-europeu*, dán *europæisk malle* (FB.), ném. *europäischer Wels* (W.; 1776: *europäischer Wels* [Müller 4: 290], 1784: ua. [Gem.Nat. 5: 125]), ol. *siluro d'Europa*, holl. *europese meerval*, norv. *europæisk malle*, le. *sum europejski*, szlk. *evropski som* (W.), fr. *silure d'Europe* (VN. 10399; 1839: ua. [Cuvier 323]) elnevezése. Minden bizonnyal a német fajnév átvétele tükörfordítással.

Szaknyelvi társneve a *leső harcsa* (VN. 10399; 1887: ua. [HalK. 765], 1896: ua. [PallasLex. 12: 84], 1897: ua. [Term.Tud.Közl. 339: 593], 1904: ua. [Prem.gimn. 22], 1905: ua. (BrehmL. 8: 238), 1912: ua. 'Silurus glanis' [Földr.Közl. 171]). Herman Ottó névalkotása 1887-ből, alapja az, hogy ez a faj a zsákmányát az iszapban elfeküdve, alulról lesve ejti el. A folyami harcsa (MoH. 142) társneve a ném. *Flusswels* (uo.), *europäischer Flußwels* 'ua.' (FB.) megfelelője, a 'folyam' földrajzi köznévvvel alkotott terminus. A Duna nevével szintén kapott nevet az egyik élőhelyéről; vö. *dunai harcsa* (VN. 10399; 1881: ua. [ML. 8: 573]), másutt ang. *Danube catfish*, ném. *Donauwels* (FB.), azaz 'Duna-harcsa'. Volt a szaknyelvben *közönséges harcsa* (1849: ua. 'Silurus glanis' [Hanák 39], 1864: ua. [TermRajz. 1: 90], 1868: ua. [Kriesch 142], 1881: ua. [ML. 8: 573], 1884: ua. [Szinyei 415], 1913: ua. [RévaiLex. 9: 512]) neve is, ennek szó szerinti megfelelője a faj ném. *gemeiner Wels, gewöhnlicher Wels* (VN. 10399; 1779: *gemeiner Wels* [Leske 379], 1792: ua. [Bechstein 1: 719], 1798: ua. [Donndorf 585], 1811: ua. [Kneifl 194], 1841: ua. 'Silurus glanis' [Top.Herz. 14]), or.

обыкновенный сом, le. *sum pospolity*, cs. *sumec obecny* (FB.), ukr. *сом звичайний*, fehéror. *сом звичайны*, litv. *aprastasis šamas* (W.) neve. A magyar név a német fajnév átvétele.

Hazánk legnagyobb ragadozó halát nevezik *parasztfaló* (VN. 10399; 1887: ua. [HalK. 765], 1898: ua. [Term. 21: 10], 1919: ua. [Unger 68]) néven is. Noha hetven-nyolcvan kilós példányok még ma is előfordulnak, és a nagy harcsa lehúzza a vízimadarakat, vízi cickány is lehet a zsákmánya, de arra, hogy embert is megtámadott volna – noha több szerző is állította –, nincs konkrét adat. A ponty régi *poszár* nevével alkották a *poszárharcsa* (VN. 10399; 1717: *posár harcsa* [SzT. 8: 274]; MTsz. 2: 204: *poszár-harcsa* 'Silurus glanis') társnevet. A *marosi harcsa* (SzegSz. 2: 89) alakja a szokottnál zömökebb. Nem lehet fajnév, a Marosban is csak egy megfigyelt lokálvariációja létezik a *Silurus glanis*-nak. A *sebes harcsa* (W.) karcsú testű és fekete, a *szőke harcsa* (uo.) vagy *szürkeharcsa* (MoH. 142) világosabb színű. A *pumaharcsa* (uo.; 1865: *puma harcsát* [Hunfalvy 3: 737], 1882: *pumaharcsa* [Nyr. 13: 554]; MTsz. 2: 227: *puma-harcsa* 'ua.') köznyelvi neve a Tisza, Szamos és a Maros mellékén használatos.

Tiszafüred környékén a *tökésharcsa* (Nyr. 1999: 210) az, amely tőkéék, víz alatti tuskók körül tanyázik, a *kövesharcsa*, *köviharcsa* (uo.) pedig kövezéseken fordul elő. A *sárgaharcsa* (MoH. 142; 1865: *sárga harcsát* [Hunfalvy 3: 737], 1887: *sárga harcsa* 'ua.' [HalK. 825]; OrmSz. 298: ua. 'halfaj' | HalK. 825: ua. 'Silurus glanis sárgás színváltozat') színneves név a harcsa egyik helyi változata. *Harcsakölyök* (ÚMTsz. 2: 853) a fiatal harcsa neve Keszthelyen. A SzlavSz. 2: 342: *harcsafti* adatának 'ifjú leső-harcsa' a jelentése. A *harcsapurdé* (Gyurkó 165) 'harcsaivadék'. Tiszafüred környékén a *kupak*, *kupri*, *kuppancs* (W.; Ecsedi 163: *harcsakupré*) a halászok körében az 1–5 kg közötti kisebb példányokat jelöli, az egész kicsi példány a *harcsapundra* (VN. 10399; 1887: ua. [HalK. 795]; MTsz. 1: 810: ua. 'ifjú leső-harcsa' | Dankó 483: *pundra* 'fiatal harcsa' | Ethn. 49/1-2: 158: *pundraharcsa* 'kisebb, mint a másik, tiszainak is mondott harcsa, hasálja halovány fehér, háta halovány setétes').

A *Silurus glanis* moldvai csángó *szomn* (RK. 537) neve átvétel a románból; vö. ro. *somn* 'ua.' (FB.; 1909: *somn moacă*, *somotei* [Antipa 98]; népnyelvi Gyurkó 170: *codoiu de somn* / Siret mente, *somnicas* / Bánát, *somnotei*, *sormotei* / Tecuci, *somotei* / Tighina-Chircaesti 'ua.'). A román szó pedig szláv eredetű, az összes szláv nyelvben megvan a harcsának ez a neve; vö. or. *com* (FB.; 1607: ua., 1618: *come* [RF. 126], 1795: *som* [Allg.Pol.-Lex. 4: 1298], 1798: *somi* [Donndorf 586]), szln. *som*, szlk. *sumec* (FB.), cs. *sumec* (uo.; 1558: *sum* 'Silurus' [Hist.An. 873]), le. *som* (W.; 1388-1420: *sum* [RF. 126], 1558: *sum* 'Siluro' [Hist.An. 871], 1776: ua. [Müller 4: 290], 1795: ua. [Allg.Pol.-Lex. 4: 1298], 1798: *szum* [Donndorf 586]), bosnyák, hv. *som*, fehéror., blg., szerb, ukr. *com* 'ua.' (W.), *sim*, *sóma*, *sum*, *son*, ócseh, óle. *som* (RF. 125). Több európai nyelvbe is átkerült a szláv hálnév; vö. ang. *som catfish*, litv. *šamas* (FB.), lett *sams* (uo.; 1795: *sams* [Allg.Pol.-Lex. 4: 1298]), tör. *szom* 'ua.' (1795: ua. [uo.]). A harcsa társneve az oroszban a *čertova ryba* (RF. 127), azaz 'ördög-hal', hiszen a *čert* 'ördög' (REWb. 3: 328) jelentésű szóval alkották, az or. *рыба* szónak pedig 'hal' a jelentése.

A latin szaknyelvi *Silurus glanis* binóment a fajnak Linné adta 1758-ban (Syst. Nat. 1: 501). A *Silurus* nemi név a harcsa latin nevéből való, lásd fent. Ugyanakkor a lat. *glanis* fajnév is a harcsát jelölő régi latin névvel azonos, amely már Pliniusnál olvasható. Jóval később a törökből idézik, 1776: *glano* 'Silurus glanis' (Müller 4: 290), 1798: ua. (Donndorf 586), és megvan a franciában is a harcsa *glane* (FB.) neve. Igen komoly méretére utal cs. *sumec velky* (FB.) neve a 'nagy' faji jelzővel, a szlk. *sumec západný* (W.) nevének 'nyugati harcsa' a jelentése. Több társneve is van a románban és a törökben; vö. ro. *iaprac*, *iarma*, *moaca*, *somn-pana*, tör. *adaty lakga*, valamint *bayağı yayın balığı* (uo.), *yayın balığı* (FB.), amelyekben a *balığı* szónak 'hal' a jelentése.

ELEKTROMOSHARCSA J. *Malapterurus electricus* (Akv.Lex.). A trópusi Afrika édesvízeiben honos. 120 cm hosszúra és 20 kg-osra is megnőhet.

1801: *sérész hartsa* 'Silurus electricus' (Term.Hist. 259), 1818: ua. (Bonnet 242), 1893: *elektromos harcsa* 'ua.' (PallasLex. 1: 424), 1898: ua. (Term.Tud.Közl. 348: 414), 1912: ua. 'Malapterurus electricus' (RévaiLex. 6: 317), 1924: ua. (uo. 9: 484), 1931: ua. (Term.Tud.Közl. 930: 257). Magyar neve a faj ném. *elektrischer Wels* (FB.); 1792: *elektrischer Wels* [Bechstein 1: 721]) tükörfordítása, további megfelelője a fr. *silure électrique*, or. *сом электрический*, le. *sum elektryczny*, fi. *sähkötonni*, észt *harilik elektrisäga*, ang. *electric fish* (FB.), *electric catfish*, katalán *peix gat elèctric*, dán *elektriske mall*, port. *peixe-gato-elétrico*, *siluro-elétrico*, blg. *африкански електрически сомов*, litv. *elektriniai šatai*, ukr. *електричний сом звичайний* 'ua.' (W.). A névadási szemlélet háttere az, hogy ez a hal képes elektromos teret generálni, akár 400 volt feszültségig. Jól fejlett elektromos szervével villamos ütést tud mérni támadójára vagy kiszemelt zsákmányára. Hasonneve a *villamos harcsa* (1837: *villányos harcsa* vagy *sérész* 'Silurus electricus' (Tud.Tár. 1: 314), 1898: *villamos harcsa* (Term.Tud.Közl. 348: 414), 1926: ua. 'Malapterurus electricus' (uo. 19: 347), 1927: ua. (TolnaiÚj. 6: 129), 1930: ua. (BrehmL. 14: 273). A faj latin szaknyelvi *Malapterurus electricus* binominális nevét Gmelin tette érvényesen közzé 1789-ben. A latin *electricus* faji jelző is a hal villamos kisülési képességére utal, amelyet felhasznál a tájékozódásban, a kommunikációban, a védekezésben és a táplálékszerzésben. A *Malapterurus* nemi nevet a gör. *mala* 'sok' és gör. *pteron* 'uszony', valamint a gör. *oura* 'farok' szavakkal alkották.

A faj élettani hatására utal két korábbi neve is; vö. *zsibbasztó harcsa* (1893: ua. 'Malapterurus electricus' [PallasLex. 1: 423]), valamint *sajgató harcsa* (1846: ua. [Hond. 3: 43], 1878: ua. [Nyr. 217], 1881: ua. [ML. 8: 573], 1893: *sajgató harcsát* [PallasLex. 1: 83], 1897: *sajgató harcsa* [uo. 14: 796], 1924: ua. [RévaiLex. 16: 484]). És ugyanez a névadási szemlélet háttere a faj ném. *Zitterwels* (FB.; 1779: *Zitter-wels* 'Silurus electricus' [Hb.Nat. 293], 1792: ua. [Bechstein 1: 721], 1798: ua. [Donndorf 587], 1801: *Zitterwels* 'ua.' (Term.Hist.), 1881: *Zitterwels* 'Malapterurus electricus' [ML. 8: 573]), holl. *siddermeerval* (W.), sv. *darrmal* (FB.), azaz 'rezgetőharcsa' nevének is. És hasonló fr. *trembleur*, valamint port. *peixe-choque* (uo.), azaz 'rázó, illetve sokkoló hal' elnevezése is. Az ókori egyiptomiak jól ismerték az elektromosharcsát, néhány idegi alapú betegség gyógyítására fel is használták. A Nílus medencéjében régen gyakori volt, földrajzi névvel erre az élőhelyére

utal fr. *poisson-chat électrique du Nil* és ro. *somnul electric de Nil* (W.), azaz 'nílusi elektromos harcsa' elnevezése.

KÉKPAJZSOS PÁNCÉLOSHARCSA *J. Corydoras aeneus* (W.). A legkedveltebb akváriumi páncélosharcsa. Dél-Amerikában honos. Sekély, gyenge sodrású vizek lakója.

1801: *páncélos hartsa* 'Silurus cataphractus' (Term.Hist. 259), 1939: *páncélosharcsa* (Áll.Közl. 36: 192). 5-8 cm hosszú, bronzszínű testét két sor zöldeskék színű csontlemez fedi, a kopolyúfedő a szemek alatt szintén zöldeskék. A színneves faji jelző erre utal, a testét fedő csontlemezzről pedig a *páncélos* előtagot kapta. Ugyancsak ez a névadási szemlélet a faj ném. *Metall-Panzerwels* (FB.; 1801: *Panzerwels* 'Silurus cataphractus' (Term.Hist. 259), *Goldstreifenpanzerwels*, dán *kobberpansermalle* és sv. *metallpansarmal* (FB.) neve esetében. A köznyelvben *házmesterhalnak* vagy *házmesterharcsának* (W.) is hívják.

A latin szaknyelvi *Corydoras aeneus* binómenben a lat. *aeneus* 'bronzos, rezes' faji jelző a hal bronzszínű testére utal, akárcsak sp. *corydora bronzeada* (uo.), ang. *bronze catfish*, *bronze corydoras*, fr. *corydoras bronze*, le. *kirysek spirzowy metaliczny*, braziliai port. *enéus*, észt *vask-kiiversäga*, fi. *kuparimonni* (FB.) neve. A lat. *Corydoras* nemi nevet a gör. *kory* 'sisak' és a gör. *dorasz* 'bőr' szavakkal alkották, ezzel a névvel jelölik ezt a halat néhány nyelvben; vö. fr. *corydoras*, braziliai port. *corídora* (uo.), sp. *corydora* (W). Honosságra utal a fi. *venezuelanmonninen* (FB.), vagyis 'venezuelai harcsák' terminus. Társneve az angolban a *wavy catfish* és *lightspot corydoras* (uo.), azaz 'hullámos hal', illetve 'fényes folt'. Az élőhelyén sp. *caracha*, *doradillo*, *tachuela*, *pirá-itá* (uo.), braziliai port. *camboatazinho*, *dunda*, *limpa planta*, *sarro* és *tamuata* néven ismerik. Az alsó állású szájon három pár bajuszszál van, ezek tapogatóként szolgálnak. A szabadban érzékeny bajsza segítségével is képes megtalálni az iszapban megbúvó férgeket, ezért kapta fr. *fouilleur* (uo.), vagyis 'kotrógép' nevét.

FEKETE TÖRPEHARCSA *J. Ameiurus melas* (HN.). Észak-Amerika középső és keleti részén őshonos, Európába a törpeharcsával együtt került be. Magyarországon tógazdaságból terjedt el.

1989: ua. (MoH. 15). Magyar neve a faj ném. *schwarzer Zwerkwels*, *schwarzer Katzenwels*, ang. *black catfish* (FB.), *black bullhead* (uo.; 1901: ua. 'Ameiurus melas' [Ann.Rep. 480]), dán *sort dværgmalle*, sv. *svart dvärgmal*, fr. *barbotte noire*, le. *sumik czarny*, észt *must kärpsäga*, *must kassäga*, fi. *mustapiikkimonni* (FB.), holl. *zwarte dwergmeerval* (W.) nevének megfelelője. Bővítmenyekkel ellátott ugyan, de szintén ennek a törpeharcsának a színére utal az ang. *black bullhead catfish* (uo.), holl. *zwarte amerikaanse dwergmeerval*, sp. *bagre torito negro* (FB.) terminus. A latin *melas* faji jelzőnek ugyancsak 'fekete' a jelentése.

Tiszafüred környékén a fekete törpeharcsa – nyilván mert régebben ismeretlen, újabb jövevény – *új törpeharcsa* (Nyr. 1999: 210) elnevezést kapott. A bikaszarvakhoz hasonló hajlított, felfelé álló bajuszpárra utal a *szarvas* jelző megfelelőjével kanadai ang. *hornedpout* (FB.) elnevezése. Kanadában színneves jelzővel *yellow belly bullhead* (uo.), azaz 'sárgahasú ebihal' néven is ismerik, ennek alapja szennyes-

sárga hasa. A latin szaknyelvi *Ameiurus* nemi névben a gör. *a* fosztóképző, a gör. *meiourosz* szó jelentése 'farok nélküli', a hal tompa, uszony nélküli farkára utal.

TÖRPEHARCSA J. *Ictalurus nebulosus* (MoH. 138). Észak-Amerikában őshonos. Teste a harcsáénál zömökebb, és sokkal kisebb. Aránylag nagy feje széles, elől lapos.

Európai honosítása 1885-ben kezdődött. 1905: *törpeharcsát* (Ujság 187), 1906: *angol törpeharcsát* (Közt. 03), 1908: *amerikai törpeharcsát* (uo. 87), 1910: *törpeharcsa* 'Amiurus nebulosus' (Term.Tud.Közl. 498: 83), 1915: ua. (uo. 619–620: 115), 1925: ua. (RévaiLex. 18: 427), 1930: ua. (BrehmL. 14: 271), 1939: *törpeharcsa* (Hal. 13: 80). A népnyelvben Népr.Közl. 4,3: 42: ua. (Lónya) | Unger 70: ua. (tógazdaságokban). A *törpeharcsa* terminus névátvitel eredménye, mivel e hal a külső jegyeiben a harcsára emlékeztet. Teste azonban jóval kisebb, innen a faji jelző. Számos európai nyelvben megvan a faj megfelelő neve; vö. ném. *Zwergwels*, dán *dværgmalle*, norv. *dvergmalle*, sv. *dvärgmal*, észt *harilik kass-säga*, ro. *somn pitic* (FB.), holl. *dwermeerval*, fi. *piikkimondi*, ro. *somn pitic* 'ua.' (EL.). A lengyelben *sumik karłowaty* (FB.), azaz 'csenevészharcsa' a neve. Tiszafüred környékén *törpincs* (Nyr. 1999: 211) néven is emlegetik.

Társneve a népnyelvi *kuszaharcsa* (MoH. 138; Dankó 475: ua.). A törpeharcsára sokszor dühös horgászok adhatták az *istenverte hal* (Halh. 48) terminust ennek a kicsi, de rendkívül mohón kapó halnak. Széles, lapos feje és a bikaszarvakhoz hasonló hajlítot, felfelé álló bajuszpárra utal az ang. *bullhead* (EL.; 1888: *catfish bullhead* 'Ictalurus' [Am.F. 376], 1901: *common bullhead* [Ann.Rep. 480], 1904: ua. 'Amiurus nebulosus' [Am.Nat.Hist. 416]), azaz 'bikafej' elnevezés, valamint a szarvas [szarvval ellátott] jelzővel a ro. *biş cu coarne* (W.), *bici-cu-coarne* (FB.), ang. *horned pout*, *hornpout* (uo.; 1904: *horned pout* 'Amiurus nebulosus' [Am.Nat.Hist. 416]) társneve. A faj amerikai származása volt a névadás alapja földrajzi neves ro. *somn american*, or. *американский сомик*, ném. *amerikanischer Zwergwels*, or. *американский сомик*, cs. *sumcecek americký*, holl. *bruine amerikaanse dwermeerval* (FB.), szerb *американски сомик* (W.) nevének. Háta sötétbarna, oldala felül sötétbarna, lefelé fokozatosan világosabbra válik, erre utalnak a barna színnévvvel a törpeharcsa port. *peixe-gato-cabeçudo-castanho*, holl. *bruine dwermeerval* (uo.), ang. *brown bullhead*, *brown bullhead catfish*, *brown catfish*, *northern brown bullhead*, fr. *barbotte brune*, ném. *brauner Katzenwels*, észt *pruun kärpsäga*, sv. *brun dvärgmal*, dán *brun dværgmalle* (FB.) nevei.

Ma érvényes latin szaknyelvi neve az *Ameiurus nebulosus*, a néhány éve még gyakori latin szaknyelvi *Ictalurus* nemi név a gör. *ιχθύς* (ichthýsz) 'hal' és *αἰλουρος* (ailourosz) 'macska' szavakkal alkotott. A magyarban is használatos *macskaharcsa* (VN. 5840) társneve, de több nyelvben is 'macskahal, macskaharcsa' a neve; vö. port. *peixe-gato*, tör. *kedi yayın balığı* (W.), sp. *pez gato*, ol. *pesce gatto nebuloso* (HN.), ang. *catfish*, *mudcat* (FB.), fr. *poisson chat*, ném. *Katzenwels*, *Katzenfisch*, ol. *pesce gatto*, sp. *coto pardo* (EL.). A lat. *nebulosus* faji jelzőnek 'füstsürke' a jelentése. Idegen nyelvi neve még a szerb *терпан*, *манић*, *цвергл*, *кућин*, *мањов*, *бодоња*, *главоња*, *роган* (W.), szlk. *sumcek krpátý*, ro. *somnicaş*, sp. *barbú torito* (FB.), valamint a fi. *piikkimondi* (uo.), azaz 'tüskés harcsa'. Bőre pikkelytelen, csupasz. Oldala sűrű, márványozott foltokkal, erre utal a 'márványozott' jelzővel ang.

marbled bullhead (uo.) neve. Alsó és felső állkapcsán 4-4, összesen 8 bajuszszál van, erre utal ro. *opt mustáři* (W.), azaz 'nyolc bajuszszál' elnevezése.

KÉKHARCSA J. *Ictalurus furcatus* (W.). Észak-Amerika legnagyobb harcsája, 135 cm-es, tömege 20 kg is lehet. Teste hosszúkás, a nagy fejétől a farokúszójáig vékonyodik.

Magyar neve a faj ang. *blue catfish* (FB.) nevének tükörfordítása. További megfelelője a ném. *blauer Katzenwels* (FB.; 1798: *blauer Wels* [Donndorf 595]), sp. *bagre azul*, or. *синяя зубатка*, fi. *sinipiikkimonna*, dán *blå dværgmalle* (FB.), fr. *poisson-chat bleu*, ol. *pesce gatto azzurro*, *pesce gatto blu*, le. *sumik blekitny*, ukr. *ікталур блакитний* 'ua.' (W.). A testének szürkés-kék alapszínére utal a faji jelző. A latin szaknyelvi *Ictalurus furcatus* binómet Georg Cuvier és Achille Valenciennes tette közzé 1840-ben (Cuvier 15: 421). A lat. *furcatus* 'villa alakú' faji jelzőnek a hal villás farokúszója az alapja.

NÉGYBAJUSZSZÁLAS HARCSA J. *Silurus aristotelis* (VN. 10398). Görögországban honos, homokos vagy iszapos talajú vizek lakója. Teste átlagosan 100-150 cm, háta sötét.

Felső állkapcsán 2 hosszú bajuszszál, a fej alsó részén szintén 2, csak fele akora bajuszszál van, ezekre utal nevében a faji jelző. A latin szaknyelvi *aristotelis* faji jelzőt az első tulajdonképpeni zoológusról, a görög Arisztotelészről, a *Historia animalium* szerzőjéről kapta ez a hal. 1857-ben tette érvényesen közzé a *Silurus aristotelis* binómet Louis Agassiz (Proc. Am. 3: 325), ennek alapján jött létre a faj *Arisztotelész harcsája* (VN. 10398), az or. *com Apuctomelia* (uo.), ang. *Aristotle's catfish*, ném. *Aristoteles-Wels*, ol. *siluro di Aristotele*, holl. *aristotelesmeerval*, ukr. *com Apictomelia* (W.), észt *aristotelese säga*, le. *sum arystoteles*, sv. *aristotelesmal* (FB.) elnevezése. Honossága alapján kapta másik faji jelzőjét; vö. port. *silurogrego*, dán *græsk malle*, fi. *kreikanmonni* (uo.), azaz 'görög harcsa'. Tárneve az ang. *Acheloos catfish*, a görögben *γλανός*, *γλανίδι* (uo.) néven ismerik.

TOROKÁTUM HARCSA J. *Megalechis thoracata* (W.). Dél-Amerikában honos, legfeljebb 15,5 cm hosszú. Zömök testfelépítésű, uszonyai kicsik, szája alsó állású. Nálunk akváriumi díszhal.

A *torokátum*, *toro harcsa* (diszhal.info/Megalechis_thoracata.php) nevek a latin szaknyelvi *Megalechis thoracata* binómenben, illetve a *Hoplosternum thorocatum* szinonim névben szereplő latin faji jelzőből származnak. Akárcsak a faj ukr. *торакатум* (W.) és cs. *torokatum sumec* (<http://miskolczoo.hu/allat/torokatum-harcsa>) elnevezése. A hal az alapszínét környezetétől és hangulatától függően változtatja vörösesbarna, barna és fekete között, de egész testét folyamatosan megmaradó fekete foltok tarkítják. Köznyelvi neve emiatt a *foltos páncélosharcsa* (www.kislexikon.hu) vagy *tarka páncélosharcsa* (diszhal.info/Megalechis_thoracata.php). Az európai nyelvekben több neve is használatos a 'pettyes, foltos' jelző megfelelőivel; vö. ang. *spotted hoplo*, sp. *hoplo moteado*, le. *kirysnik czarnoplamy* (W.). Szintén több neve is utal a pikkelytelen, sötét bőrre; vö. ang. *black marble hoplo*, ném. *rehbraune Schwielenwels*, *gemalte Schwielenwels* (uo.).

Oldalait egymást átfedő lemezek fedik, amelyek vastag csontlemezekké állnak össze, és stabil védőpáncélt alkotnak. Erre utal a faj holl. *gevlekte pantsermeerval* (uo.) és fi. *pistehaarniskamonna* (FB.), azaz 'pettyes páncélosharcsa' elnevezése. További neve a sp. *hoplo porteño* (W.), élőhelyén brazíliai port. *atipa, camboatá, cambuí, cascudo, eloi, sete léguas, tamatá, tamboatá* (FB.) néven ismerik. A latin szaknyelvi binóment Georges Cuvier és Achille Valenciennes adta a fajnak 1840-ben (Cuvier 15: 430), a *Megalechis* nemi nevet a gör. *megasz, megalosz* 'nagy' és a gör. *echisz, -eosz* 'vipera' szóval alkották.

INDIAI ÜVEGHARCSA J. *Kryptopterus bicirrhis* (W.). Ázsiában honos, Thaiföldön, a Maláj félszigeten és Indonéziában. Igen népszerű akváriumi díszhal.

Magyar nevének szó szerinti megfelelője a ném. *indischer Glaswels*, dán *indisk glasmalle* (FB.), ol. *siluro di vetro indiano*, holl. *indische glasmeeval*, norv. *indisk glassmalle*, or. *индийский стеклянный сомик* 'Kryptopterus bicirrhis' (W.). Ugyancsak földrajzi neves, és honosságra utal ném. *asiatischer Glaswels* (FB.), azaz 'ázsiai üvegharcsa' elnevezése. Honossági területén khmer *trey kes prak*, indonéziai *lais limpok, lais tipis* és thai *pla kang pra ruang, pla kra jok, pla pee sard* (uo.) néven ismerik.

A *Kryptopterus bicirrhis* binóment Cuvier és Valenciennes adta 1840-ben. A latin szaknyelvi *Kryptopterus* nemi név a gör. *kryptosz* 'rejtett' és gör. *pteron* 'szárny, uszony' szavakkal jött létre. 2013-ban a svájci ichthyológus, Maurice Kottelat és szingapúri kollégája, Ng Heok Hee elkülönített egy eddig még senki által le nem írt, a 15 cm-es *Kryptopterus bicirrhis* fajnál kisebb, mindössze 5,5-6,5 cm-es fajt, és adták neki az azóta érvényes latin szaknyelvi *Kryptopterus vitreolus* binóment. A latin *vitreolus* faji jelző a latin *vitréus* 'üveg' kicsinyítő képzős alakja, ennek a fajnak a teste ugyanis üvegszerűen átlátszó. A díszhal-kereskedelemben erre a fajra vonatkoznak a nevek. Az észten *harilik vikersäga* (FB.), vagyis 'közönséges boszorkányharcsa', földrajzi neves faji jelző nélkül, csak 'üvegharcsa' a jelentése ang. *glass catfish*, fi. *lasimonna, sundanlasimonna*, sv. *glasmal*, le. *sumik szklisty* (uo.), sp. *pez gato de cristal, siluro de cristal* fr. *silure de verre*, ol. *oltretomba*, le. *sumiczek szklisty, sumek szklisty*, port. *peixe-gato de vidro*, ro. *peștele de cristal*, szerb *stakleni som*, sv. *glasmal*, tör. *cam kedibalığı* (W.) nevének. További neve az ukr. *comik двоєцуї*, valamint az ang. *phantom fish*, ol. *pesce fantasma* (uo.), azaz 'szellemhal'.

CSATORNAHARCSA J. *Ictalurus punctatus* (W.). Észak-Amerika fontos tógazdasági haszonhala, ma már másutt is tenyésztik. Magyarországra 1975-ben került.

Magyar *csatornaharcsa* neve a faj ang. *channel catfish* (FB.; 1877: *channel cat* 'Ichthaelurus' [Bull. 1,10: 75], 1901: ua. [Ann.Rep. 480], 1919: *channel-catfish* 'Ictalurus punctatus' [Henshall 244]), or. *сом канальный*, ro. *somn de canal*, sp. *bagre de canal*, blg. *kanalen som*, észt *kanalisäga*, dán *kanalmalle* (FB.), le. *sumik kanalowy, sum kanalow*, holl. *kanaalmeerval* (W.) nevének a megfelelője. A hal többféle vízben megél, folyókban, vízgyűjtőkben, tavakban és kisebb mesterséges vizekben is, egyik élőhelyére utal fr. *barbue de rivière* (FB.) neve is a 'folyami' jelzővel.

Társneve a *pettyes harcsa* (W.), *pettyes törpeharcsa* (VN. 5841). A latin szaknyelvi binómenben a lat. *punctatus* faji jelzőnek is 'pettyes' a jelentése. A testen látható sötét foltokra utal, akárcsak or. *пятнистый сомик* (uo.), ol. *pesce gatto punteggiato*, dán *plette dværgmalle*, ro. *somn patat*, cs. *sumecek teckovany*, sp. *barbú moteado*, fi. *pilkkupiikkimonna* (FB.) nevében a faji jelző. A ném. *getüpfelter Gabelwels*, sv. *prickig dvärgmal* (uo.) nevének pedig 'pettyes villásharcsa', illetve 'pettyes törpeharcsa' a jelentése. A litvánban *baltoji katžuvė* (W.) 'fehér csatornaharcsa', az Egyesült Államokban ang. *graceful catfish* (FB.), azaz 'kecsesharcsa' néven is ismert. Amerikai honosságára utal fr. *barbue d'Amérique* és port. *bagre americano* (uo.) elnevezése.

AFRIKAI HARCSA *J. Clarias gariepinus* (W.). Afrikában és Kis-Ázsiában őshonos. Hazánkban csak termálvizekben vagy az erőművek tavaiban lehet tenyészteni. Gyorsan nő.

Összetett nevében az *afrikai* faji jelző eredeti élőhelyére utal. A generikus nevet lásd a harcsa szócikkében. Számos idegen nyelvi nevét ugyancsak honossága, származása alapján kapta; vö. fr. *poisson-chat nord-africain*, ném. *afrikanischer Raubwels*, or. *сом клариевый африканский*, braziliai port. *bagre-africano*, dán *afrikansk ålemalle* (FB.), ol. *pesce gatto africano*, sp. *pez gato africano*, ang. *North African catfish* (EL.), *African walking catfish*, sv. *afrikansk vandarmal*, cs. *zvaný též sumeček africký*, fr. *poisson-chat africain*, le. *sum afrikańsk*, holl. *afrikaanse meerval* (W.).

Ugyancsak földrajzi névvel keletkezett or. *нильский клариа*, ukr. *кларій нільський* (W.), ill. ang. *Philippine catfish*, *Thailand catfish* (EL.), azaz 'nilusi klarias', illetve 'Fülöp-szigeteki / thaiföldi harcsa' neve. Az ang. *sharptooth catfish*, *sharptoothed catfish* (FB) és a ném. *Scharfzahnwels* (W.) elnevezésének 'élesfogú harcsa' a jelentése. További neve a le. *tawada*, *stawada*, a vörös színénnel alkotott cs. *keřičkovec červenolemy*, a márványos jelzővel a pikkelytelen, csupasz testére utaló or. *мраморный клариевый сом* (uo.) neve, a más, hasonló testalkatú halfaj nevével alkotott, és megnyúlt, hengeres testére utaló sv. *ålmal* 'angolnaharcsa' (EL.) és a ném. *Aalbüschelwels* 'angolna bojtosharcsa' (FB.) összetétel. A nagy jelző megfelelőjével alkották észt *suur andersäga* (uo.), azaz 'nagy haragharcsa' nevét. A finnben *konnamonni* (EL.), *jättikonnamonni* (FB.), vagyis '[óriás] gazemberharcsa' néven ismert. Nagy és végállású szája körül nyolc bajuszszál található, erre utal tör. *sekiz biyik* (uo.), azaz 'nyolcbajusz' elnevezése. 'Vándorharcsa' a jelentése dán *vandremalle*, sv. *asiatisk vandarmal*, ném. *Wanderwels* (EL.) elnevezésének.

A latin szaknyelvi *Clarias* nemi név a gör. *chlarosz* 'élénk, eleven' szóval jött létre, és arra utal, hogy az afrikai harcsa hosszú ideig megél a vízén kívül is. A kopoltyúüreg zacskószerű képződményeinek segítségével ugyanis a légköri oxigént is fel tudja venni. Ezért az oxigénben szűkös, időszakos vizekben is megél, emiatt kapta ang. *mudfish* 'sárhal, iszaphal' és tör. *karabalik* 'földhal' (FB.) nevét is. A latin genusnévből származik a hal le. *klarias*, gör. *κλαρίας* (uo.) neve. A zacskós képződményekre utal ném. *Kiemensackwels* 'kopoltyúzacskós harcsa' (uo.) és or. *сом клариевый* 'zacskósharcsa' (EL.) elnevezése is. A latin *gariepinus* faji jelző a faj egyik élőhelye, a Gariep folyó, a Dél-afrikai Orange river hottentotta nevéből származik.

HIVATKOZÁSOK

- Akv.Lex. = *Akvarista Lexikon*: <https://akvaristalexikon.hu>
- Aldrovandi = Ulyssis Aldrovandi ... *De piscibus libri V et De cetis lib. unus*. Bononiae, 1613.
- Allg.Pol.-Lex. = Philipp Andreas Nennich: *Allgemeines Polyglotten-Lexicon der Natur-Geschichte*. Hamburg, 1793–1798.
- Am.F. = George Brown Goode: *American fishes*. New York, 1887-88. 2. ed. Boston, 1903.
- Am.Nat.Hist. = William T. Hornaday: *The American natural history*. London, 1904.
- Ann.Rep. = *Annual report of the Commissioners of Fisheries, Game and Forests of the ...* Albany, 1896–1901.
- Antipa = Grigore Antipa: *Fauna ichtiologică a româniei*. Bucuresti, 1909. <https://doi.org/10.5962/bhl.title.64333>
- Aq.an. = Ippolito Salviani: *Aquatilium animalium historiae, liber primus: cum eorumdem formis, aere excusis*. Rom, 1553.
- Baldner = Leonhard Baldner: *Recht natürliche Beschreibung und Abmahlung der Wasser-Vögel, Fischen...* Strassburg, 1666.
- Bechstein = Johann M. Bechstein: *Kurzgefaßte gemeinnützige Thiergeschichte des In- und Auslandes*. Leipzig, 1792–. <https://doi.org/10.5962/bhl.title.101829>
- Bonnet = Charles Bonnet: A' természet vizsgálása. Ford.: Tóth Pál. Pest, 1818.
- Bouvier = Hannah M. Bouvier: *The family save-all.: Supplying excellent dishes for breakfast, dinner ...* Philadelphia, 1867.
- BrehmL. = Brehm Alfréd: *Az állatok világa*. 14. A hazai viszonyokra alk. Leidenfrost Gyula. Budapest, 1930.
- Bujack = Johann Gottlieb Bujack: *Naturgeschichte der höheren Thiere mit besonderer ...* Königsberg, 1837.
- Bull. = Bulletin – United States National Museum. Washington, 1877–1971.
- Chyzer = Chyzer Kornél: *Zemplénmegye halai*. Igló, 1882.
- Com:Jan. = Johann Amos Comenii *Janua linguae latinae*. Leutschoviae, 1643. Kolozsvár, 1673.
- Cur.-Lex. = Johann Hübner: *Curieuses und Reales Natur-Kunft-Berg-Gewerck- und Handlungs-Lexicon*. Hamburg, 1731.
- Cuvier = Georges Cuvier – Achille Valenciennes: *Histoire naturelle des poissons*. Paris, 1828–1849.
- Dankó = Dankó Imre: *Bodrogekői halászszótár*. A miskolci Herman Ottó Múzeum Évk. XI: 449–504. 1972.
- Donndorff = *Zoologische beyträge zur ...* von Johann August Donndorff. III. Leipzig, 1798.
- Dugonics = Dugonics András: *Etelka*. I–II. Posony, Pest, 1791.
- Ecsedi = Ecsedi István: *Népies halászat a Közép-Tiszán és a tiszántúli kisvizeken*. Debrecen, 1933.
- EL. = *Encyclopedia of life*. (A legnagyobb biológiai adatbázis) <http://www.eol.org>
- Ethn. = *Ethnographia*. Budapest, 1890–.
- FB. = *Fishbase. A global species database of fish species*. www.fishbase.org/search.php (hozzáférés: 2017. júl.).
- Ferianc = Oskár Ferianc: *Slovenské názvoslovie ryb Československej republiky ...* Turčiansky Svätý Martin, 1948.
- Fisbüch = Gregor Mangolt: *Fisbüch von der Natur und Egen schafft der Vifche*. Zürich, 1557.
- Fischb. = Conrad Gessner: *Fischbuch, das ist ein kurze, doch vollkommne ...* Zurich, 1575; Franckfurt am Meyn, 1598.

- Földr.Közl. = Földrajzi Közlemények. Budapest. 1873–1948. 1953 –.
- Gem.Nat. = G. H. Borowski: *Gemeinnützige Naturgeschichte des Thierreichs. 5. Bd., von den Fischen.* Berlin, 1784.
- Georg.Bay = James C. Hamilton: *The Georgian Bay. An account of its position ...* Toronto, 1893.
- Ges.Med. = *Conradi Gesneri medici Tigurini Historiae animalium liber IV: qui est De piscium ...* Francofurti, 1604.
- Gesnerus red. = C. Gesner – C. Forer – G. Horst: *Gesnerus redivivus auctus & emendatus.* Vol. 4. Frankfurt a. M., 1670.
- Gyurkó = Gyurkó István: *Édesvízi halaink.* Bukarest, 1972.
- Hal. = *Halászat.* Budapest, 1932–.
- Halhat. = Pintér Károly: *Halhatározó.* Budapest, 1989.
- HalK. = Herman Ottó: *A magyar halászat könyve I–II.* Budapest, 1887.
- Hanák = Hanák János: *Az állattan története és irodalma Magyarországhban.* Pest, 1849.
- Hb.Nat. = Johann Friedrich Blumenbach: *Handbuch der Naturgeschichte.* Göttingen–Wien, 1779–1832.
- HbDT. = *Handbuch der deutschen Thiergeschichte für Schulen.* Gießen, 1790.
- Heckel–Kner = Jacob Heckel – Rudolf Kner: *Die Süßwasserfische der österreichischen Monarchie.* Leipzig, 1858.
- Henshall = James A. Henshall: *Bass, pike, perch and other game fishes of America.* Cincinnati, 1919. <https://doi.org/10.5962/bhl.title.40113>
- Hist.An. = Conradi Gessneri ... *Historiæ Animalium Liber IIII. qui est de Piscium [et] Aquatilium ...* Zürich, 1558.
- HN. = *Halak nevei öt nyelven.* Tarka bárka (<http://tarkabarka.cafeblog.hu/szotarak>)
- Hohberg = Wolf Helmhard von Hohberg: *Georgica Curiosa. Bd. 2.* Nürnberg, 1682.
- Hond. = *Honderü.* Pest, 1843–1848.
- Hunfalvy = Hunfalvy János: *A magyar birodalom. III.* Pest, 1865.
- Icht.Bor. = Johan. Christoph. Wulff: *Ichthyologia cum Amphibiis regni Borussici.* Regiomonti, 1765.
- Icht.Nom. = Stephanus Schonevelde: *Ichthyologia et Nomenclaturae animalium marinorum, fluviatilium ...* Hamburgi, 1624.
- Jäckel = Andreas J. Jäckel: *Die Fische Bayerns.* Abhand. des zool.-mineral. Vereines in Regensburg. 9. 1864.
- Kneifl = Reginald Kneifl: *Das Thierreich; Ein Handbuch für die Hörer der Philosophie.* Wien und Triest, 1811.
- Közt. = *Köztelek.* Az OMGE közlönye, köz- és mezőgazdasági lap. Budapest, 1891–1944.
- Kriesch = Kriesch János: *Halaink és haltenyésztésünk.* Pest, 1868.
- Leske = Nathanael G. Leske: *Anfangsgründe der Naturgeschichte. I. Allgemeine Natur- und Tiergeschichte.* Leipzig, 1779.
- Lizanec = P. M. Lizanec: *Vengerszkije zaitetbotbanija v ukrainszkih govorah zakarpatija.* Budapest, 1976.
- Micraelius = Johann Micraelius: *Sechstes vnd Letztes Buch Von deß Pommerlandes Gelegenheit...* Stettin, 1639.
- Miskolczi = Miskolczi Gáspár: *Egy jeles vadkert.* Lőcse, 1702.
- ML. = *Magyar Lexikon.* Budapest, 1878–1882.
- MoH. = Pintér Károly: *Magyarország halai.* Budapest, 1989.
- Müller = Philipp Ludwig S. Müller: *Des Ritters Carl von Linné volltändigen Naturfystemf...* Nürnberg, 1776.
- Népr.Közl. = Néprajzi Közlemények. Adatközlő néprajzi folyóirat. Budapest, 1956–.

- Norris = Thaddeus Norris: *The American angler's book*. Philadelphia, 1865.
- ÖF. = *Österreichs Fischerei*. Zeitschrift für die gesamte Fischerei. Mondsee, 1947–.
- Prem.gimn. = *Premontrei katolikus főgimnázium*. Iskolai értesítő. Keszthely, 1904.
- Proc.Am. = Proceedings of the American Academy of Arts and Science. 1–85. Boston, 1846–1958.
- Reichenbach = Anton Benedikt Reichenbach: *Die Fische: dargestellt in getreuen Abbildungen und mit ...* Leipzig, 1840.
- Reisinger = Joannes R. Reisinger: *Specimen ichthyologiae*. Buda, 1830.
- RF. = Irmgard Leder: *Russische Fischnamen*. Wiebaden, 1971.
- Richter = Johann Gottfried Richter: *Ichthyologie, oder: Vernunft- und Schriftmäßiger Versuch...* Leipzig, 1754.
- RK. = Márton–Péntek–Vöő: *A magyar nyelvjárások román kölcsönszavai*. Bukarest, 1977.
- Schrank = Franz von Paula Schrank: *Reise nach den südlichen Gebirgen von Bayern*. München, 1793.
- Schwenckfeld = Caspar Schwenckfeld: *Therio-Tropheum Silesiae: in quo animalium ... Lignicii [Liegnitz], 1603.*
- Siebold = Carl Theodor von Siebold: *Die Süßwasserfische von Mitteleuropa*. Leipzig, 1863.
- StSl. = *Studia slavica*. Budapest, 1955–. <https://doi.org/10.5962/bhl.title.61814>
- Syst.Nat. = *Caroli Linnaei...Systema naturae per regna tria naturae: secundum classes, ordines ...* Holmiæ, 1758–1759.
- Szilády = Szilády Zoltán: *A magyar népnyelv állatnevei*. Temesvár, 1907.
- Szinnyei = Szinnyei József, ifj.: *Finn-magyar szótár*. Budapest, 1884.
- Term. = *A Természet*. Budapest, 1897–.
- Term.Hist. = Földi János: *Természeti história*. Pozson, 1801.
- Term.Tud.Közl. = *Természettudományi Közlöny*. Budapest, 1869–1944.
- TolnaiÚj. = *Tolnai Új Világlexikona*. 1–22. Budapest, 1926–1933.
- Top.Herz. = Johannes von Schröder: *Topographie der Herzogthums Holstein*. Oldenburg, 1841.
- Tud.Tár. = Luczenbacher János (szerk.): *Tudománytár* 1. köt. Pest, 1837.
- Ujság = *Ujság*. Budapest, 1904–1943.
- UngElRum. = Lajos Tamás: *Etymologisch–historisches Wörterbuch der ungarischen El.*. Budapest, 1966.
- Unger = Unger Emil: *Magyar édesvízi halhatározó*. Budapest, 1919.
- Владыков = Вадим Владыков: *Обычные названия рыб ...* Просвите, 5: 205–232. Ужгород, 1927.
- VN. = Gozmány László: *Vocabularium nominum animalium Europae septem linguis red.* Budapest, 1979.
- W. = *Wikipedia*, the free encyclopedia (<http://...wikipedia.org>).